

NYEGOS ÉS AZ 1848-AS FORRADALOM

Írta: Boskov Zsivojin

*Nyegos (I. Petrovics Petár) crnagorai vladika; (ural-
kodó és egyházi) és ismert kiváló költő volt. Hazánk-
ban nemrég ünnepelték egyik legnevezetesebb művének a
»Hegyek koszorúja« (Gorszki vijenac) megjelenésének
századik évfordulóját. (Szerk.)*

Az igazi költők nagysága mindenekelőtt abban rejlik, hogy műveikben nemes művészi eszközökkel visszatükrözik népük és koruk társadalmi életének lényeges vonásait, hogy korszakuk legfontosabb kérdései tekintetében határozottan haladó és harcoss magatartást tanúsítsanak, hogy úgy gondolkodnak, éreznek és dolgoznak, ahogyan koruk leghaladóbb szellemiségei, a nép »felébredt részei« gondolkodnak, éreznek és dolgoznak, hogy meg tudják érezni és előre tudják látni az események történelmi fejlődését, — egyszóval, hogy korszakuk nagy, általános népi és társadalmi kérdéseit nem öntudatlan »politikailag irástudatlan« kortársaik szűk, filiszteri módon korlátolt szemszögéből ítélik meg, hanem koruk és az elkövetkezendő idők haladó szemszögéből. Végül, az elmúlt idők költői közül csak az nagy, aki saját érdekeit azonosította népe érdekeivel, akit gondolatai és érzései a saját és a későbbi idők haladó nemzedékeinek kortársává tették. Ilyen volt a Gorszki vijenac nagy költője: Petár Petrovics Nyegos. Mert valóban vitathatatlan, hogy Nyegos költeményeiben lényeges kérdéseket vetett fel népe életéből, s az is, hogy ezek a kérdések nagyrészt csak a mi népfelszabadító harcunkban oldódtak meg, és hogy ezeket a kérdéseket Nyegos magasztos művészi módon taglalta, ami végeredményben azt jelenti, hogy senki se vonhatja kétségbe és nem is szándékozik kétségbevonni személyének nagyságát.

A közismert, még ma is időszerű nagy gondolatok és érzések mellett, amelyeket Nyegos rendkívüli erejű költői formában fejezett ki, van még egy nagy történelmi jelentőségű kérdés, amely ugyancsak kortársaink közé sorolja Nyegost és az eddiginél is közelebb hozza őt hozzánk. Ezt ugyan nem énekelte meg költeményeiben, hanem csak néhány jelentősebb levelének tárgya volt. Függetlenül ettől, a bennük megnyilvánuló nézetek számos kimagasló kortársa fölé helyezik nálunk és más országokban is, s az akkori és mai leghaladóbb szellemiségek közé sorolják. Az 1848-as forradalmi eseményekkel kapcsolatos állásfoglalásának és annak a szerepnek a kérdése ez, amelyet azokban a sorsdöntő napokban a szláv népek, elsősorban a mi népeink, a szerbek és a horvátok játszottak az akkori osztrák császárságban.

Az egyébként Nyegosról szóló terjedelmes irodalom a régi Jugoszláviában nem szívesen foglalkozott ezekkel a kérdésekkel. Mivel Nyegos nézetei ellentétben állottak a történelemtudomány hivatalos nézeteivel, gondosan titkolták és elhallgatták azokat, úgyhogy egészen a napjainkig az olyasók széles rétegei előtt vagy egészen ismeretlenek maradtak, vagy pedig kiforgatva jutottak azok tudomására. Minthogy minden történelmi korszak a múlt nagy embereiben közös tulajdonságokat, gondolatokat és érzéseket keres, amelyek összekapcsolják őket s lényegesek, mi is büszkén hangsúlyozzuk Nyegos nézetét, elődeink szerepét illetőleg a száz év előtti forradalomban. Nyegos nézete szembeszállt azzal az ügyeszlővén általános áramlattal, amelynek hordozói azok voltak, akik nem álltak a koruk történelmi pillanatának magaslatán és nem értették azokat a sorsdöntő eseményeket, amelyekben résztvettek.

Amikor 1848-ban Bécsben kitört a felkelés és amikor a magyar nép, az elnyomottak egyike, harcot indított nemzeti felszabadulásáért és az osztrák császárság megsemmisítéséért, a szerb és a horvát nép akkori reakciós vezetői nemzeti elnyomóink mellé állottak és egész Európa hűbérurai — beleértve a török szultánt is — rokonszenvező helyeslése mellett harcbavitték népeinket a magyar nép forradalmi erői ellen, a Habsburg-monarchia, a szláv és más népek börtönének megmentéséért. A szláv népek reakciós vezetői mintha versenyeztek volna abban, ki tesz szert több érdemre a bécsi császárság előtt és ki járul jobban hozzá a forradalom elfojtásához és az akkori haladó erők megsemmisítéséhez. Mindez semmi egyébét, mint nemzeti rabságunk meghosszabbítását eredményezte. Így a prágai Szláv Kongresszus 1848 júniusában a »honvédelem« mellett foglalt állást, határozatot hozott Ausztria oszthatatlanságáról; Jelasics bár, mint a bécsi császár hű vazallusa, csapataival áldozatkészen résztvett Bécsben és Pesten a forradalom elfojtásában; Rajacsics patriárka abban az időben hűségnyilatkozatot tett Innsbruckban a bécsi császár előtt és igyekezett meggyőzni azt, hogy a vajdasági szerb nép az osztrák monarchia egységéért és a »legmagasabb dinasztiaéért« ment a lövészárokba; s végül, »Európa zsandárja«, a cári Oroszország elküldte hadseregét, hogy elfojtsa a magyar nép nemzeti forradalmát, hogy megmentse a császár számára a trónt, valamint a szláv nép és a bécsi monarchia többi népe számára a rabigát: Ilymódon csaknem az összes szláv népek, élükön nem az akkoriban nálunk politikailag még mindig gyenge haladó polgári osztállyal, hanem a régi szétesőben lévő hűbéri osztállyal, az 1848-as forradalomban egészen reakciós szerepet játszottak, saját érdekeik ellen harcoltak és saját nemzeti rabságuk meghosszabbítását vívták ki. Bármennyire is fáj ma nekünk ez a tény, be kell ismernünk, hogy teljesen jogos és igazságos volt népeinknek az akkori sorsdöntő eseményekben viselt szerepének éles és negatív történelmi megítélése.

A horvát és a szerb nép reakciós politikai vezetői, élükön Jelasics horvát bánnal és a szerb egyházi hierarchiával, harcba vitték népeinket a forradalom ellen, a haladó társadalmi erők ellen, a Habsburg-monarchia megmentéséért. Nem népeink érdekeit tartották szem előtt, hanem a régi Ausztriát és a Habsburg-dinasztiát, s tulajdonképpen saját osztályérdekeiket és az elnyomó császárságban élvezett kiváltságaikat igyekeztek menteni. A szerbek és a horvátok, abban a hitben, hogy saját szabádságukért harcolnak, nagy bátorsággal és kitartással küzdöttek Magyarország forradalmi erői ellen; hamarosan látták ugyan, hogy nem saját szabádságukért, hanem a bécsi monarchia érdekeiért harcoltak, de ekkor már a forradalmat elfojtották.

★

Amit népeink mindjárt a forradalom után beláttak, s amit egyes »tanult« emberek mind a mai napig nem látnak, azt Nyegos látta még a forradalom idején. Mivel jól tudta, hogy az elnyomó császárság szárnyai alatt népeink számára nem lehet nemzeti szabádság és úgy vélte, hogy egy nemzeti elnyomatásban lévő nép nem juthat szabádsághoz kérésekkel, sem a császárhoz intézett hűségnyilatkozatokkal, se vazallusi szolgálattal, se harccal leigázója és a népek szabádságának elnyomója megmentéséért; mivel tudta továbbá, hogy a szabádság heves és erős ellenségei csak azokkal hajlandók szóbaállni, akik tudnak harcolni és védik jogaikat és szabádságaikat, amit később éppen Ausztria történelme is igazolt, s végül, mivel tudta, hogy a szabádságért koldulók csak erősebb láncokat kapnak a kezükre és nehezebb terheket a hátukra, Nyegos helyesen mérlegelte népeink érdekeit és egyedül azokat tartotta szem előtt. Éppen ezért más volt az álláspontja, mint Jelasics

báné, Rajacsics patriárkái és Karagyorgyevics Alekszandár fejedelemé. Ellentétben ezekkel Nyegos azt követelte, hogy népeink ne az osztrák császárságért, hanem ellene küzdienek és harcoljanak ne szabadságért az ausztriai németek országában, ami lehetetlenség, hanem szabadságért a délszlávok népi államában.

Nyegos a forradalmak évét, 1848-at, rendkívül mélegen és lelkesen fogadta. Amikor Ausztriában fellángoltak a népfelkelések a nagy költő szilárdan hitte, hogy ütött a »bizonyos óra«, amelyről énekelni fognak és amelyet várva-várnak majd későbbi romantikusaink; az az óra, amikor valamennyi szláv nép letörli arcáról a nemzeti elnyomatás és a szociális kizsákmányolás szégyenletes bélyegét és széttépi a rabláncot, melynek utolsó szemei a bécsi császár és a török szultán sarkantyúhoz voltak erősítve. S Nyegos ezekhez a történelmi eseményekhez ugyanolyan nagy felszabadító reményeket fűzött, amilyen keserű és nagy csalódások érték még az események folyamán. Ezekben a csalódásokban nemsokára népeink tömegeinek is részük volt.

Amíg a forradalmak kezdetén még abban az illúzióban élt, hogy az Ausztriában élő összes szláv népek, elsősorban a szerbek és a horvátok, harcolni fognak a bécsi udvar és annak császársága ellen saját nemzeti felszabadulásukért és a többi népeinkkel való egyesülésért, Nyegos hatalmas érdeklődést nyilvánított és nagy tevékenység után vágyott. Izzó hazafiasságtól átitatott leveleket írt mindenfelé, támogatta a bokaiak*) Ausztria elleni felkelését, felajánlotta Crna Gora segítségét és Jelasics bánra úgy tekintett, mint »az ég által küldött Messiásra«. Nyegos szilárdan hitt népeink erejében és amíg úgy tűnt, hogy Jelasics azok szabadságáért küzd, lelkesen üdvözölte.

»Minden hazait, — írja a költő a bánnak, — egész népiünk rád szegezte a szemét és feléd nyújtotta a kezét, mint az ég által küldött Messiás felé. Nagy a te feladatod, vele Európára új arculatot kap, eltüntetni a szennyet a hatalmas szlávok arcáról, akik a mai napig semmi egyebek nem voltak, mint eladott és szomorú rabszolgák és más népek napszámosai.«

Nyegos éberén és nyugtalanul figyeli az eseményeket, nehezőre esik, hogy visszautasítják a segítségét és hogy egyedül, messze a harcok színhelyétől, ügyszólván tétlenül ül ezekben a sorsdöntő napokban. »Éjjel azon imádkozom, írja Vráznak²⁾, hogy valami jót álmodjak, nappal pedig azon, hogy valami jót hozzanak az újságok — százszor könnyebb annak, aki harcol, mint annak, aki otthon sínylődik! Igy élte át a nagy költő a forradalmi napokat és várta, hogy széttessen az öreg császárság és nemzeti elnyomatásban lévő népeink felszabaduljanak és saját országukat megalkotva egyesüljenek.

Amikor azonban fürkésző tekintetével látta, hogy az az út, amelyen népeink elindultak, ugyanabba a szakadékba vezet vissza, amelyből ki akartak jutni, Nyegost keserű csalódás érte. Leveleiben tudtul adta, hogy nem helyesli se a prágai kongresszus határozatait, se Jelasics bán és Rajacsics patriárka ellenforradalmi harcát s kifejezésre juttatta véleményét, hogy haszontalan dologra fordították azt a segítséget, amelyet Karagyorgyevics Alekszandár fejedelem küldött a vajda-

*) Boka Kotorszka — Kotori öböl — lakosai, főleg crnagoraiak és hercegovinaiak, 1806-ig a velencei köztársaság fennhatósága alatt éltek, később osztrák, majd francia uralom alá jutottak. 1814-től 1918-ig ismét osztrák uralom alatt voltak. (Szerk.)

2) Szlovén költő. (Szerk.)

sági szerbeknek. Amennyire lelkesítette az a gondolat, hogy népeink saját szabadságukért küzdenek, annyira letörte most az a tudat, hogy azok Ausztria és a Habsburg-dinasztia megmentéséért, a magyar nép nemzeti felszabadulása, s egyben saját nemzeti felszabadulásuk ellen harcolnak.

A prágai kongresszus határozatainak helytelenítését Nyegos egy triezsti szerbhez intézett levelében juttatta kifejezésre. Amikor közölték vele, hogy a triezstiek Zborjuk tagjává választották, Nyegos azt írja, hogy megalkotóinak becsületére válik majd, ha ez a Zbor szláv lesz.

»A mi összes dolgainknak nagy a fejük, — írja tovább Nyegos, — de gyenge a lábuk és nem tudnak fermállani, s én félek, hogy ez az egyesület is a prágai nyomdokokon fog haladni.«

Nyegos világosan látta, hogy népeink a forradalom ellen küzdve saját nemzeti szabadságuk ellen is harcolnak, s ugyanebben a levélben igen élesen és egyúttal nagyon fájdalmasan írja:

»Ej, szegény szlávok, mi volna Európával rabok nélkül, ha ők nem lennének? Én mindig csodálkozom, — folytatja Nyegos népeink akkori vezetőire gondolva, — de soha nem tudok eleget csodálkozni, hogyan lehet némely embernek olyan kedves a szégyenletes rabság! Kutya-hoz hasonlóak ezek, mert a kutya rángatózik, hogy szabadsághoz jusson, de ahogy megkapja azt, ismét a lánchoz fut, hogy megkössék.«

Nyegos tehát igen maró és nagyon igazságos ítéletet mondott mindazokról, akik népeinket a bécsi császárság megmentéséért, nem pedig az abban élő szlávok nemzeti felszabadulásáért vitték harcba.

A nagy költő még az események folyamán, amikor még nem látta, a dolgokat elég világosan, kifejezésre juttatta a követett út kényszerűsége iránti kétségét. Belátta azt, amit sokan nem láttak be, hogy népeink helytelen harcot folytatnak, hogy a magyar haladó forradalmi erők mellett volt a helyük.

»Jó irányban halad-e így a mi ügyünk? — kérdezi Vrdztól. — Vajjon önállóságra méltónak és érdemesnek mutatkozik-e népünk a világ előtt, vagy örökké isteníteni fogja az idegen jármot, amely annyi évszázadokon át elvágta a nyakukat és elpusztította a nemzetiségüket? Én rettenetes hibákat látok! — írja tovább. — Úgy tünik nekem, hogy messzire eltértek az igazi céltől: Istenem add, hogy tévedjek — ha most vétkezés történik, sokáig fogjuk vezetni ezt a vétket!«

S valóban, vétkezés történt és még sokáig vezekeltük ezt a vétket! De népeink akkori vezetői közül egy sem akarta, vágy nem tudta olyan pontosan előrelátni az események történelmi fejlődését, mint a Gorszki vijenac nagy költője.

Magának Jelasicsnak írt leveleiben is kifejezésre juttatta Nyegos a felfogásait népeink harcának reakciós jellegéről és a horvát bán akkori politikájának népellenes voltáról. Amikor Jelasics egy 1848 végén írt levelében megköszönte a segítséget, melyet Nyegos éppen abban a pillanatban ajánlott volt fel »amikor én népem és az osztrák császárság szent ügyéért fegyvert fogtam« és hozzátette, hogy »vállalkozásom látszata megváltozott«, Nyegos közvetlenül meggyőződött, hogy népeink semmi hasznát sem fogják látni a Jelasics bán folytatta harcnak, s ebben a pillanatban szertefoszlott a szláv népeknek az osztrák-német iga alól való felszabadulásához fűzött minden reménysége. Nyegos ezt a véleményét kifejezésre juttatta Jelasics bánhoz intézett levelében. Miután hangsúlyozta, hogy a bán nagy érdemekre tett szert az ellenséges dinasztia és az elnyomó császárság előtt, hogy »olyan szolgálatot tett

nekik, amelyet fennállásuk óta még senki nem tett», Nyegos keserűséggel hozzászéli, hogy azok »hála helyett, régi vasjáromba kényszerítik Dalmáciát.« Kettőjük között akkor állt be a szakadás, amikor 1849 áprilisában Jelasics egy Pestről küldött levelében arra kérte Nyegost, hogy egyrészt akadályozza meg az Ausztria ellen harcoló bokaiak megsegítésére igyekvő harcossrnagoraiak Boka Kotorszkába való eljutását, másrészt pedig tekintélyével befolyásolja magukat a bokaiakat, hogy nyugodjanak meg, álljanak el a nemzeti felszabadulásukért folytatott harcuktól és kívánságaikat »törvényes úton«, kérésekbe foglalva Jelacions; »Dalmáciának a császár által kinevezett uralkodóján« keresztül juttassák el a bécsi kormányhoz. Miután ő maga elárulta népének felszabadító harcat, Jelasics megkísérelte, hogy Nyegost is belevonja az árulásba és népeink, valamint az osztrák császárságban élő többi szabadságszerető nép nemzeti elnyomójának szolgálatába! Nagyon csalódottan, megbántva és elkeseredetten írja Nyegos a lecsúszott Messiasznak, hogy nem avatkozhat Boka Kotorszka ügyeibe s nem tud és nem is akar semmit tenni a bokaiak igazságos népfelszabadító harca ellen, mert ebben az esetben saját becsülete ellen vétene. Hymódon a bán ellenforradalmi, és népeellenes, nemzeti elnyomók megmentésére irányuló harca miatt Nyegos szakított Jelacicssal, akit az első napokban olyan lelkesen üdvözölt.

A vajdasági szerb népnek a magyar forradalmi erők ellen folytatott harcának hiábavalóságáról alkotott nézetét Nyegos Karagyorgyevics Alekszandár fejedelemehez intézett egyik levelében juttatta kifejezésre. Ismeretes, hogy Alekszandár fejedelem Szerbiából mintegy 12.000 szerbet küldött segítségül a magyar forradalom ellen és a »legmagasabb dinasztia« megmentéséért harcoló vajdasági szerbeknek. Miként Jelacionsnak, Nyegos Alekszandár fejedelemnek is tudtul adta, hogy a bécsi udvar és az osztrák császárság mentése nem az az út, amelyen népeinknek ezekben a nagy napokban haladniuk kellene. S a költő már 1848 júliusában ezt írja a fejedelemnek:

»Vajdaság gyenge lábón áll, s ha teljesen felszabadulna is a magyarok alól, ez semmi haladást nem jelentene e szerbség számára, minthogy a szerbek nem önmagukért, hanem idegen érdekért harcolnak... Milyen szerenese volna a szerbek számára, ha annak idején a Vajdaság helyett Bosznia felé fordulnak, ma az volna a kezükben, mit nem lehetne könnyen elveszíteni.«

Ebben a levélben konkrét alakot öltött Nyegos mély meggyőződése, hogy népeink nem lehetnek szabadok a leigázó, nemzeti elnyomáson alapuló osztrák császárság keretein belül.

Végül, csalódását és elégedetlenségét népeink akkori vezetőinek magatartásával, valamint azzal a valóban hálátlan szereppel, amelyet ennél fogva ezekben a történelmi napokban játszottak, Pucics Médó dubrovniki íróhoz intézett levelében juttatta Nyegos kifejezésre: »Én eleinte még reménykedtem, — írja neki 1849 áprilisában, — ám ma látom, hogy a délszlávság egyenlőre eszményi szó, amely csak szépen hangzó üres szólam.«

Az a megítélés, amelyet Nyegos népeinknek az 1848-as forradalomban való magatartásáról adott, általában negatív. A szerbek és a horvátok akkori reakciós vezetőivel szemben a nagy költő úgy vélte, hogy népeinknek saját nemzeti felszabadításukért kellett volna harcolniuk és a magyar nép forradalmi erőivel együtt, hogy megdöntsék a leigázó osztrák császárságot.

